

Idäntalouksien katsauksia

Review of Economies in Transition

1993 • No. 3

15.3.1993

Julkaistu uudelleen 2002

Jouko Rautava

Venäjän järjestelmämuutos ja
talouskehitys 1992

Suomen Pankki
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos, BOFIT

ISSN 1235-7405
Uudelleenjulkaistu pdf-muodossa 2002

Suomen Pankki
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos (BOFIT)

PL 160
00101 Helsinki
Puh: (09) 183 2268
Faksi: (09) 183 2294
bofit@bof.fi
www.bof.fi/bofit

Tässä julkaisussa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajan omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin kantaa.

Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys 1992¹

1 Johdanto

Neuvostoliiton valtiollinen historia päättyi vuoden 1991 joulukuussa Itsenäisten valtioiden yhteisön (IVY) perustamiskokoukseen.² Etenkin kansainvälistä politiikkaa ajatellen Neuvostoliiton pääperilliseksi tuli 150 miljoonan asukkaan Venäjän federaatio, joka koostuu 21 tasavallasta ja 11 autonomisesta alueesta. Venäjä on kuitenkin selvästi eri kokoluokan toimija kuin mitä Neuvostoliitto oli, sillä Venäjän väkiluku on vain puolet Neuvostoliiton väkiluvusta ja tuotanto runsaat 60 % entisen Neuvostoliiton tuotannosta. Supervalta-asemasta on kuitenkin vielä muistuttamassa massiivinen ydinasearsenaali.

Tässä Venäjän talouteen painottuvan katsauksen alussa kuvataan talousuudistuksen lähtökohtia ja tavoitteita sekä sitä poliittista ympäristöä, missä uudistusta pyrittiin viemään eteenpäin (luvut 1–4). Tämän jälkeen tarkastellaan talousuudistuksen konkreettista etenemisestä sekä järjestelmämuutoksen että talouskehityksen osalta (luku 5). Ulkoisista tekijöistä on tärkeinä talouspolitiikkaan vaikuttavina asioina nostettu esille suhteet entisiin neuvostotasavaltoihin ja Kansainväliseen valuuttarahastoon (luvut 6 ja 7). Katsauksen lopussa analysoidaan Venäjän tämänhetkistä tilaa tapahtuneen kehityksen valossa.

¹ Kirjoituksessa on ilman erillisiä viittauksia käytetty hyväksi Suomen Pankin Idäntalouksien yksikössä laadittuja viikko-, kuukausi- ja neljännesvuosikatsauksia.

² Neuvostoliiton hajoamisesta tarkemmin Pekka Sutela, Neuvostoliiton hajoamisen taloudelliset aspektit, Suomen Pankki, Idäntalouksien katsauksia, 1/92 sekä Seija Lainela - Jouko Rautava, Neuvostoliiton talouskehitys vuonna 1991, Idäntalouksien katsauksia, 2/92

2 Lähtökohdat vuodelle 1992

Ratkaiseva tekijä Neuvostoliiton hajoamiselle oli Venäjän irrottautuminen koko Neuvostoliittoa koskevista taloussuunnitelmista presidentti Jeltsinin julkistaessa lokakuun lopussa 1991 Venäjää koskevan radikaalin talousuudistusohjelman. Lähtökohdat talousuudistusten aloittamiselle olivat kuitenkin mahdollisimman epäedulliset.

Ensinnäkin Venäjän alueella kommunismia oli rakennettu 70 vuoden ajan ja 1930-luvulta lähtien varsin tiukassa muodossa, minkä johdosta Venäjällä ei ole yksityisomistukseen perustuvaan järjestelmään liittyvää perintöä kuten muilla Itä-Euroopan tai Baltian mailla. Toiseksi presidentti Gorbatsšov epäonnistunut yritys neuvostotalouden uudistamiseksi merkitsi vain vanhan järjestelmän luhistumista ilman, että varsinaisia uusia markkinatalouden kannalta tärkeitä instituutioita ja markkinoiden ohjausmenetelmiä olisi luotu tilalle. Kolmanneksi perestroika-kauden tempoilevan ja linjattoman politiikan seurauksena jo aikaisemmin ilmenneet talousongelmat kärjistyivät, mikä näkyi mm. tuotannon laskuna, kärjistyneenä kulutustavarapulana, kasvaneina budjettivajeina sekä rahatalouden lähes täydellisenä romahtamisena ja maan ajautumisena maksukyvyttömäksi vuoden 1991 loppupuolella. Neljäs ongelma uuden talousohjelman kannalta oli se, että perestroika-kaudella usko talousuudistuksiin ja -ohjelmiin oli mennyt useiden aikaisempien talousuudistusohjelmien kaatumisen myötä.³ Viides ongelma oli keskeisten poliitistien toimijoiden (kansanedustajien kongressi, presidentti, hallitus ja keskuspankki) selkiintymättömät valtasuhteet. Mainittakoon, että korkeinta päätösvaltaa käyttävä, viideksi vuodeksi valittu kansanedustajien kongressi valittiin maaliskuussa 1990 ja edustaa siten vielä pitkään neuvostojärjestelmän aikaisia valtasuhteita. Kuudentena Venäjän talousuudistusta vaikeuttaneena ongelmaryhmänä voidaan pitää entisten neuvostotasavaltojen välisten suhteiden selkiintymättömyyttä.

³ Vuonna 1989 esitetyn ensimmäisen kokonaisvaltaisen järjestelmä uudistusohjelman (Abalkinin johdolla laadittu ohjelma) jälkeen Venäjän talousuudistusohjelman julkaisemiseen asti Neuvostoliitossa käsiteltiin ainakin kahdeksan muuta talouteen tai neuvostotasavaltojen välisiin taloussuhteisiin liittyvää ohjelmaluonnosta.

3 Talousohjelma ja tavoitteet

Venäjän lokakuussa 1991 esitelty talousuudistusohjelma oli luonteeltaan varsin radikaali ja piti sisällään sekä talouden vakauttamiseen että rakenneuudistuksiin tähtääviä toimenpiteitä. Uudistusten aloittaminen tapahtui myös hyvin nopeasti, sillä monet tärkeät talousuudistukseen liittyvät presidentin asetukset annettiin jo vuoden 1991 puolella.⁴ Talousuudistusohjelmaa tarkennettiin ja täydennettiin erityisesti tuotannon laskun estämiseen ja ulkomaantaloudellisen tilanteen kohentamiseen tähtäävällä, maaliskuussa julkaistulla vuotta 1992 koskevalla ja yhteistyössä Kansainvälisen valuuttarahaston (IMF) kanssa laaditulla ohjelmalla. Ohjelmatarkennus johtui heikon talouskehityksen lisäksi siitä, että kansainvälisen rahoitusavun saamisen edellytyksenä oli IMF:n hyväksyttävissä oleva ja muodolliset kriteerit täyttävä talousohjelma.

Talouden vakauttamisen kannalta ongelmina olivat tuotannon kiihtyvä lasku (9 % vuonna 1991), viime vuosina jatkuvasti paisunut budjettialijäämä (31 % BKT:sta 1991), liian kevyt luotto- ja rahapolitiikka sekä kiinteiden hintojen ja kohonneiden palkkojen aiheuttama epätasapaino raha- ja kulutustavaramarkkinoilla. Venäjän hallitus ilmoitti tavoitteekseen budjetin saattamisen tasapainoon vuoden lopussa sekä inflaatiovauhdin painamisen kuukausitasolla 3 %:iin vuoden lopussa.

Talouden vakauttamiseen oli määrä pyrkiä budjetin tasapainottamisella, mihin sisältyi yritys- ja hintasubventioiden vähentäminen, sotilasmenojen huomattava leikkaus sekä verotulojen kasvattaminen ottamalla käyttöön arvonlisävero (28 %), yritysten voittovero (32 %), hyödykeverot sekä energiatuotteiden vientivero että lisävero. Toinen tärkeä Venäjän talouden epätasapainojen korjaamiseen tähtäävä toimenpide oli hintojen laaja vapauttaminen, mikä suurelta osin toteutettiin jo vuoden alussa. Lisäksi talouden vakauttamista oli määrä tukea tiukalla luottopoliitiikalla, mikä olisi merkinnyt "pehmeisiin" luottoihin tottuneiden yritysten budjettirajoitteen tiukentumista. Inflaatiokehityksen hillitsemiseksi hallitus otti tavoitteekseen yhteen vaihtokurssiin siirtymisen ja ruplan vakauttamisen Kansainvälisen valuuttarahaston myöntämän vakautusluoton avulla.

Talouden rakenneuudistuksiin tähtäävistä suunnitelmista keskeisin oli yksityistäminen, joka oli tarkoitus aloittaa pienyrityksistä ja asunnoista sekä maatalousmaasta. Samoin oli tarkoitus aloittaa valtionyritysten muuttaminen osakeyhtiöiksi myöhempää yksityistämistä varten. Toinen tärkeä talouden rakenteen muuttamiseen tähtäävä suunnitelma oli ulkomaankaupan liberalisointi, jolla on suorat vaikutukset myös talouden vakauttamiseen sen tuotannon kasvua edistävän vaikutuksen kautta.

Poliittisen pelin kiihtyessä alkuperäisiä ohjelmatavoitteita kuitenkin muutettiin vuoden mittaan toistuvasti ja lisäksi poliittinen järjestelmä tuotti useita vaihtoehtoisia ohjelmaluonnoksia. Vuoden puolivälissä tiivistyneistä IMF-suhteista - huolimatta (kts. luku 7) Venäjän talouspolitiikka tuskin perustui vuoden 1992 jälkipuoliskolla mihinkään tiettyyn hyväksytyyn ohjelmaan.

⁴ Mm. hintojen vapauttaminen (pl. peruselintarvikkeet, energia, kunnalliset palvelut ja kuljetukset), ulkomaankaupan vapauttaminen sekä palkkojen vapauttaminen ja minimipalkkalaki.

4 Talouspolitiikka ja poliittinen valtataistelu

Talousohjelman läpivientiin liittyen presidentti Jeltsinillä oli laajat valtaoikeudet ja alkuvuoden hän hoiti myös pääministerin tehtäviä. Loppusyksyllä 1991 talousuudistusta ajamaan valittiin varapääministeriksi J.Gaidar, jonka Jeltsin nimitti virkaatekeväksi pääministeriksi kesäkuussa. Muut nopeaa talousuudistusta ajaneet keskeiset ministerit hallituksessa olivat ensimmäinen varapääministeri G.Burbulis, sosiaalialasioista vastaava varapääministeri A.Shohin, sekä yksityistämisestä vastaava ministeri A.Tsubais.

Vuoden ensimmäisellä puoliskolla hallituksen ajaman talousuudistuksen kritisoijat olivat vielä hyvin hajallaan eikä selkeää oppositiovoimaa ollut. Yksittäisistä arvostelijoista näkyvimmat olivat parlamentin puhemies R.Hasbulatov sekä varapresidentti A.Rutskoi, jotka vuoden mittaan useissa yhteyksissä ajautuivat avoimeen ristiriitaan presidentti Jeltsinin kanssa. Opposition heikkoutta alkuvuonna kuvaa se, että huhtikuun alussa pidetyssä kansanedustajien kongressissa oppositio ei onnistunut pienentämään presidentin valtaoikeuksia ja kongressin kestäessä erouhkauksenkin jo jättämään ehtinyt Gaidarin hallitus sai aikaisempaa suuremmat valtuudet jatkaa talousuudistusta. Tärkeä tekijä kansanedustajien taipumisessa presidentin ja hallituksen esitysten taakse oli uhka läntisen rahoituksen vaarantumisesta, mikäli sovitusta talouspoliittisesta linjasta olisi livetty.⁵

Tuotannon nopea lasku, budjettivajeen kasvu sekä ennakoitua huomattavasti nopeampi inflaatio yhdessä opposition voimistumisen ja hallituksen sisäisten ristiriitojen kanssa pakottivat kuitenkin presidentin ja hallituksen hyvin nopeasti hidastamaan talousuudistusta ja tyytymään hallituksen koostumukseen liittyviin kompromisseihin. Huhtikuun kansanedustajien kongressin jälkeen jo avoimesti puhuttiin uusista väljemmistä budjetin tasapainoa, inflaatiota sekä luotonantoa koskevista tavoitteista. A.Volskin johtaman Teollisuusliiton painostuksesta johtuen hallituksen kokoonpanoa muutettiin touko-kesäkuussa siten, että Gaidarin rinnalle ensimmäiseksi varapääministeriksi nostettiin Gaidarin linjaa vastustanut korkeimman neuvoston varapuheenjohtaja V.Shumeiko. Energiasektorista vastaavaksi varapääministeriksi nousi V.Tshernomyrdinin ja lisäksi tehtiin eräitä muita varapääministerinimityksiä. Alkukesän nimityskierros päättyi siihen, kun Jeltsin nimitti Gaidarin virkaatekeväksi pääministeriksi.⁶

Opposition voimistumista auttoi kesäkuussa perustettu Kansalaisliitto, joka yhdisti kolme aikaisempaa poliittista ryhmää. Kansalaisliiton johtajana pidetään edellämainittua Teollisuusliiton johtaja A.Volskia ja ryhmä sanoi kannattavansa hallituksen tavoitteita, mutta ei sen käyttämiä keinoja. Kansalaisliiton johtoa on kuvattu neuvostoajan teknokraateiksi, jotka ovat valmiita toteuttamaan markkinatalouden periaatteita joiltakin osin ja jotka sijoittuvat jonnekin vanhoillisten

⁵ Kansainvälisen tuen merkitys hallituksen aseman vahvistumiselle on todettu mm. A.V.Mozhin (1992), *Russia's Negotiations with the IMF*, WP No. 52, Östekonomiska Institutet.

⁶ Valtionomaisuuskomitean puheenjohtaja ja ministeri A.Tshubais sekä tiede- ja teknologiaministeri B.Saltykov nimitettiin varapääministereiksi ja uutena miehenä hallitukseen tuli Pietarin varapormestari G.Hizha varapääministeriksi. Valtiosihteeri G.Burbulis jäi pois ensimmäisen varapääministerin paikalta ja koko hallituksesta.

kommunistien ja äärinationalistien sekä Gaidarin edustamien radikaalien uudistajien välimaastoon.

Kesällä hallitus hyväksyi uuden keskipitkän ajan talousohjelman, jossa talousuudistus jaettiin kolmeen eri vaiheeseen: Talouden kriisikehitys (1992–93), elvyttäminen (1994–95) ja nousuvaihe (1996–). Lisäksi alkusyksystä hallitus hyväksyi rakennemuutosta vuonna 1993 koskevan ohjelmaluonnoksen, jossa painopistealoiksi oli valittu energiasektori, elintarvikehuolto, kuljetus sekä sotateollisuuden konversio. Näiden ohjelmien käsittely parlamentissa jäi epäselväksi, sillä poliittinen valtataistelu jätti varsinaiseen talouspolitiikkaan liittyvät linjaukset ja päätökset taka-alalle. Talousohjelmaluonnoksista ei ylipäätään vuonna 1992 ollut pulaa, sillä mm. Kansalaisliitto sekä suurteollisuutta edustava ryhmittymä esittivät omat vaihtoehtoiset ohjelmaluonnoksensa.

Keskikesän merkittävin henkilömuutos oli keskuspankin pääjohtajan vaihtuminen heinäkuussa, kun Neuvostoliiton Gosbankin entinen pääjohtaja V.Geraschenko nimitettiin keskuspankin johtoon pääjohtaja G.Matjuhinin erottua tehtävästä. Matjuhinin kaudella keskuspankia syytettiin mm. linjattomasta rahapolitiikasta, parlamentin päätösten ohittamisesta ja maksujärjestelmän romuttamisesta. Geraschenkon kaudella kritiikin kohde muuttui yritysrahoituksen kasvun myötä löystyneeseen rahapolitiikkaan. Tyypillistä on ollut se, että keskuspankki on ollut niin hallituksen ja parlamentin kuin pankkien ja teollisuuden kritiikin kohteena. Ongelmana on ollut se, että keskuspankki on parlamentin alainen, mutta noudatettavasta politiikasta sen pitäisi pystyä sopimaan hallituksen kanssa tilanteessa, jossa hallitus ja parlamentti ovat pitkälti eri talouspoliittisilla linjoilla.

Poliittinen peli kiihtyi jälleen kesän jälkeen parlamentin kokoontuessa syyskuussa ja huipentui joulukuun alussa pidettyyn kansanedustajien kongressiin. Jo ennen kansanedustajien kongressin alkua Venäjän hallitus ja Kansalaisliitto ajautuivat avoimeen välirokoon jälkimmäisen vaatiessa talousuudistuksen linjan muuttamista palauttamalla osittain valtiontilausjärjestelmä ja säännöstely sekä lisäämällä teollisuudelle myönnettävää luototusta ja vaihtamalla radikaaleimmat ministerit Kansalaisliiton edustajiin. Kansanedustajien kongressin alla presidentti Jeltsin lakkautti valtiosihteerin Burbuloksen viran, mutta nimitti hänet neuvonantajaryhmänsä päälliköksi. Radikaalina tunnettu tiedotusasioista vastaava varapääministeri M.Poltoranin taas ilmoitti eroavansa hallituksesta taatakseen presidentin ja hallituksen linjan jatkumisen myös kansanedustajien kongressin jälkeen.

Kansanedustajien kongressin päällimmäisiksi aiheiksi nousivat pääministerin valinta sekä presidentin valtaoikeudet. Presidentti Jeltsin esitti Gaidarin nimittämistä pääministeriksi ja kongressin äänestettyä esityksen nurin, hän ilmoitti Gaidarin jatkavan virkaatekevänä pääministerinä. Lopulta presidentti kuitenkin nimitti pääministeriksi varapääministeri V.Tshernomyrdinin ja Gaidarista hän teki henkilökohtaisen avustajansa talouskysymyksissä, vaikka olisi voinut jatkaa Gaidarin vt. pääministeriyttä aina huhtikuussa 1993 kokoontuvaan kansanedustajien kongressiin asti. Presidentin valtaoikeuksien kaventamisessa kansanedustajien kongressi ei kuitenkaan onnistunut, sillä oppositio hävisi neljällä äänellä perustuslain muutoksen, jolla presidentiltä olisi viety oikeus nimittää hallitus. Joulukuussa kansanedustajien kongressissa tärkeät talousasiat ja lainsäädäntötyö jäivät selkeästi poliittisen pelin varjoon ja kokonaiskuva kongressista muodostui varsin kaottiseksi.

Uuden pääministerinimityksen lisäksi hallituksen koostumusta muutettiin kansanedustajien kongressin jälkeen siten, että vanhasta hallituksesta erosivat

ainoastaan radikaalina tunnettu ulkomaantalousministeri P.Aven sekä suhteellisen näkymättömänä pysynyt varapääministeri V.Maharadze. Uudeksi varapääministeriksi nousi puhemies Hasbulatovin avustajana pidetty parlamentin toinen puhemies J.Jarov. Toisaalta radikaalia uudistusjoukkoa vahvistamaan nostettiin rahapolitiikasta vastaavaksi ministeriksi B.Fjodorov.

Pääministeri Tshernomyrdin on luvannut jatkaa talousuudistuksia, mutta samalla hän on ilmoittanut muuttavansa talouspolitiikan painotuksia. Ensikkommenteissa hänen on katsottu ajavan suurteollisuuden etuja sekä vastustavan energiatuotteiden hintojen vapauttamista. Toisaalta hallituksen kokoonpano ei uudistusmielisten kannalta muuttunut kovinkaan merkittävästi, joten hallitusmuutosten kokonaisvaikutus on ainakin toistaiseksi epäselvä.

5 Talousuudistuksen eteneminen vuonna 1992

5.1 Rakenteelliset uudistukset

Näkyvin järjestelmämuutos vuonna 1992 oli hintajärjestelmän vapauttaminen. Suurin osa hinnoista vapautettiin talousohjelmaan liittyen heti tammikuun alussa, jolloin hintasäännöstelyn piiriin jäivät vielä tietyt peruselintarvikkeet (leipä, maito, lastenruoat), vuokrat ja kunnalliset palvelut sekä energian hinnat. Maaliskuun alussa julkaistun ohjelman mukaan kaikki hinnat vuokria, kunnallisia palveluita sekä julkista liikennettä lukuunottamatta oli määrä vapauttaa huhtikuun loppuun mennessä. Energian osalta hintojen nousua oli määrä säädellä vientiverolla ja maailmanmarkkinoiden hintataso oletettiin saavutettavan vuoden 1993 lopulla.

On kuitenkin epäselvää ja osin tulkinnanvaraista, kuinka laajasti hintojen vapauttaminen on käytännössä toteutettu. Ennen syyskuuhun siirtynyttä energian hintojen vapauttamista annettiin asetus, jolla hallituksen määräämien hintojen ylitykset pyrittiin estämään sekä hintoihin että voittoihin perustuvalla progressiivisella verotuksella. Elokuussa hallitus antoi myös asetuksen monopoliyritysten hintojen valtiollisesta säätelystä, jonka mukaan valtion on tarkoitus säädellä monopoleiksi luokiteltujen yritysten hintoja määräämällä hintakattoja, kiinteitä hintoja, katekertoimia sekä vaatimalla hintailmoituksia. Kaikkien elintarvikkeiden hintoja ei ole vapautettu ja hintapolitiikka vaihtelee alueittain. Tästä ovat osoituksena tiedot maataloustuotteiden hintasubventioiden kasvamisesta öljyn hintojen korotusten yhteydessä sekä suuret alueelliset hintaerot. Hintojen suorasta säätelystä kielii myös hintakerroinjärjestelmän säilyminen keskitetyssä tuonnissa.

Hintojen ohella myös palkat on vapautettu eikä niiden säätelyyn esimerkiksi verotuksellisin keinoin ole toistaiseksi edes pyritty, sillä inflaatiotarkistusten lisäksi heinäkuussa mm. korkein marginaalivero laskettiin 60 %:sta 40 %:iin.⁷ Taloudellisesti heikompiosaisten asema on pyritty turvaamaan minimipalkkoja ja -eläkkeitä koskevilla korotuksilla ja laeilla. Vuoden 1993 alussa niiden määrä sidottiin hintaindeksiin ja jatkossa korotukset tapahtuvat neljännesvuosittain.

Toinen keskeinen rakennepolitiikan sektori on omaisuuslainsäädäntö ja yksityistäminen. Yksityistämisen kannalta vuosi 1992 kului lähinnä valmistelujen merkeissä, sillä yksityistettyjen huvilapalstojen, asuntojen, maatilojen sekä pienyritysten suuresta lukumäärästä huolimatta maatalouden ja teollisuusyritysten yksityistämisessä ei päästy juuri alkua pitemmälle. Lainsäädäntöön liittyen kesäkuussa hyväksyttiin säännöt maa-alueiden myynnistä valtionyritysten yksityistämisen yhteydessä, marraskuussa konkurssilaki ja joulukuussa asetus öljyteollisuuden yksityistämisestä sekä perustuslain uusi maanomistusartikla. Vuonna 1993 alkavaksi suunniteltu massayksityistäminen perustuu väestölle jaettaviin yksityistämissekkeihin ja niihin liittyvään lainsäädäntöön. Sekeillä voi hankkia oman työantajayrityksen osakkeita, ne voi sijoittaa erityisiin investointira-

⁷ Merkillepantavaa onkin, että talousuudistuksen alussa Venäjän hallitus ei suostunut IMF:n suosittelemaan tiukkaan verotukseen perustuvaan tulopolitiikkaan, jolla olisi pyritty hillitsemään palkkojen nousua (A. Mozhin (1992), s. 6).

hastoihin tai niillä voi ostaa muuta yksityistettävää omaisuutta kuten maata tai asunnon.⁸

Tiedot yksityistämisen konkreettisesta etenemisestä ovat erittäin ristiriitaisia. Toisaalta kansanedustajien kongressi moitti joulukuussa, että yksityistämishjelma ei ole edennyt hyväksytyin ohjelman mukaisesti, mutta toisaalta yksityistämisestä vastaava varapääministeri on todennut, että vuosi 1992 oli yksityistämisen kannalta menestyksenkäs ja edellytykset laajamittaisen yksityistämisen läpivientiin vuonna 1993 ovat hyvät. Alkuvuonna 1993 yksityistämisessä onkin tarkoitus ottaa seuraava askel, kun käyttöön otetaan väestölle pääosin jo jaetut yksityistämissekit ja suuryritysten yksityistäminen aloitetaan noin 5600 suuryrityksen kohdalla.⁹

Kolmas tärkeä uudistuselementti Venäjän talousohjelmassa on ulkomaankaupan vapauttaminen ja valuuttakurssijärjestelmän uudistaminen. Venäjän ulkomaankaupan vapauttaminen alkoi jo vuoden 1991 lopulla annetuilla asetuksilla, joilla kaikki Venäjän alueella toimivat yritykset saivat oikeuden käydä itsenäisesti ulkomaankauppaa, lisensoitujen ja kiintiöityjen tuotenimikkeiden lukumäärää vähennettiin, vastakaupat kiellettiin ja annettiin valuutan myyntiä valtiolle sekä kotiuttamispakkoa koskevat määräykset. Vuoden alusta tulivat voimaan myös energian ja raaka-aineiden vientiä koskevat tullit, jotka oli määrä laskea kiinteänä ecu-summana määräyksikköä kohden. Tuonti oli vuoden alkupuoliskolla pääosin vapaata ja tullitonta.

Tehdyt toimenpiteet osoittautuivat kuitenkin hyvin pian riittämättömiksi ja osin epäonnistuneiksi, sillä esimerkiksi vientivero osoittautui useassa tapauksessa niin suureksi, että se käytännössä lopetti kokonaan viennin. Kevään kuluessa ulkomaantalouseläjäjärjestelmää jouduttiin mm. mittavan valuuttapaon edessä muuttamaan ja tavoitteeksi otettiin yhtenäisen energiatuotteiden vientiveron sekä tuontitullin käyttöönotto heinäkuun alusta. Kesäkuun alussa vientilisensoijä alettiin huutokaupata ja aikaisemmasta linjasta poiketen vapaatalousalueille myönnettiin verohelpotuksia vientiveroista. Ulkomaankauppajärjestelmän sekavuutta lisäsi kesäkuun puolivälissä annettu presidentin asetus eräänlaisten sulkutilien käytöstä useimpien Itä-Euroopan maiden ja Suomen kanssa käytävässä kaupassa. Järjestely oli kuitenkin varsin omalaatuinen ja sen varsinainen tarkoitus olikin ilmeisesti mahdollistaa viranomaisten pääsy erityisesti raaka-aineita ja energiaa vievien yritysten valuuttavaroihin.¹⁰

Kesällä annetun asetuksen mukaan kaikesta tuonnista piti maksaa tullia 5 % ja eräistä erikseen määrättyistä tavaroista 10–25 %. Vuoden 1992 loppupuolella noudatetun käytännön mukaan tuontitullia kannettaan vähintään 15 % tuontituotteen arvosta. Tulli koskee kaikkia tuotteita, mutta joidenkin tuotteiden kohdalla

⁸ Yksityistämissekkien jakelu aloitettiin lokakuussa ja yksityistämismviraston mukaan kaikkiaan 90 % kansalaista oli saanut sekkinsä vuoden 1993 alkuun mennessä. Usko yksityistämissekkeihin ei ole ollut kovin vakuuttava, sillä niitä on myyty markkinoilla selvästi alle niiden 10 000 ruplan nimellisarvon.

⁹ Venäjän tilastoviraston mukaan vuonna 1992 46 000 yritystä päätyi yksityisomistukseen. Toisaalta yksityistämismviraston mukaan maassa on jo 146 000 yksityisyriitystä, mihin sisältynee yksityistettyjen lisäksi kokonaan uudet yritykset. Yksityisten maatilojen lukumääräksi ilmoitetaan 184 000 (tilojen keskikoko 43 ha) ja valtion sekä kuntien omistamista asunnoista (pinta-alan mukaan laskien) on yksityistetty 8 %.

¹⁰ Sulkutilijärjestely oli tarkoitettu vuodeksi 1992 ja ainakaan Suomen kohdalla sen puitteissa ei käytännössä käyty lainkaan kauppaa.

sovelletaan kiinteää summaa ja lisäksi tullin määrään vaikuttaa se, onko alkupe-
rämaalla suosituimman maan asema. Tuonnin ja viennin lisensoinnista ja
kiintiöjärjestelmästä annettiin asetus marraskuussa, mutta tuontilisensointi koskee
suhteellisen suppeaa tuoteryhmää.

Venäjän vientiä säädellään neljän eri määräyksen avulla: Vientivero,
vientilisensointi, strategisten tuotteiden viejien pakollinen rekisteröinti sekä
valuutan pakkomyynti. Vientivero on 20–26 % tuotteen hinnasta tai se ilmoitetaan
ecuina määräyksikköä kohden riippuen jalostusasteesta.¹¹ Vientiveron saa aikai-
semmasta käytännöstä poiketen maksaa ruplina markkinakurssin mukaan laskien.
Vastakaupoissa on määrä noudattaa korkeampia tulleja. Heinäkuun uudistuksen
yhteydessä strategisten raaka-aineiden vienti saatettiin luvanvaraiseksi, mutta
samalla tavoitteeksi otettiin kiintiöinti- ja lisensointipakon vähentäminen vuoden
loppuun mennessä. Heinäkuusta lähtien kaikkien viejien on ollut määrä myydä
30 % valuuttatuloistaan keskuspankille voimassa olevaan markkinakurssiin ja
20 % sisäisille valuuttamarkkinoille.¹²

Ulkomaankauppaan läheisesti liittyen Venäjän hallitus ilmoitti toukokuussa,
että ruplasta tehdään vaihdettava valuutta; monikurssijärjestelmästä luovutaan ja
muiden valuuttojen käyttö Venäjän sisäisessä kaupassa kielletään. Heinäkuun
alussa Venäjän keskuspankki luopuikin aikaisemmasta kahden ruplakurssin
noteeraamisesta ja alkoi kahdesti viikossa ilmoittamaan ruplalle vain yhden
kurssin, joka perustui Moskovan pankkien välisten markkinoiden kurssiin (MICE).
Samalla kansalaisille annettiin vapaus ostaa ja myydä ulkomaanvaluuttaa
rajoituksetta. Alunperin oli tarkoitus, että kellutusvaiheen jälkeen kurssi kiinnite-
tään, jota tarkoitusta varten oli määrä saada IMF:ltä vakautusluotto. Nopean inflaa-
tion johdosta kurssin kiinnittämisestä kuitenkin luovuttiin. Myöskään ruplan saatta-
minen ainoaksi maksuvälineeksi ei viime vuoden aikana ollut mahdollista. Ilmeistä
onkin, että muiden valuuttojen käyttö laajeni korkean inflaation myötä, joskaan
kovin laajamittaiselle muiden valuuttojen käytölle ei valuuttojen puutteesta ja
maan koosta johtuen ole edellytyksiä.

Voimassa oleva valuuttojen käyttöä koskeva käytäntö perustuu lokakuun
alussa hyväksytyyn valuuttalakiin, jonka perusteella keskuspankki määrää mm.
ulkomaanvaluutan kotiuttamisesta ja käyttörajoista Venäjällä sekä määrittelee
ehdot ja antaa toimiluvat valuuttapankeille. Lain mukaan kaikki valuuttaoperaatiot
tulee suorittaa valuuttapankkien välityksellä.

Neljäs keskeinen kokonaisuus rakennemuutosten kannalta on rahoitus- ja
pankkisektori. Voitaneen sanoa, että tämä sektori on myös kaikkein ongelmallisin
ja pankeiksi kutsuttujen yksiköiden nopeasta kasvusta (noin 1600 pankkia) huoli-
matta tällä rintamalla suurimmat ongelmat ovat vielä edessä. Ne johtuvat pitkälti
markkinapohjaisen pankkitoiminnan perinteen täydellisestä puuttumisesta: yleisen
raha- ja keskuspankkipolitiikan hapuilu, kirjanpitoikäytännön kehittymättömyys,
pankkilainsäädännön ja valvonnan puuttuminen, yritysten maksukyvyttömyys ja

¹¹ Tammikuun alussa 1993 tuotekohtaisia tulleja tarkistettiin, jolloin esimerkiksi öljyn vientivero
laski aikaisemmasta 48 ecusta 45 tai 30 ecuun riippuen siitä, onko kohdemaalle myönnetty suosi-
tuimmuusasema (MFN-status). BBC/SU/W0263 8.1.1992

¹² Ulkomaankaupan vapauttamisesta tarkemmin E. Whitlock, Russia's Progress toward an Open
Economy, RFE/RL Researc Report No. 47, 27.11.1992. Uudesta lisensointi- ja kiintiöjärjestelmästä
esim. SVKK:n jäsentiedote 12/92.

luottoasiakkaiden maksukyvyyn arviointiin liittyvät vaikeudet, pankkien ja yritysten väliset omistussuhteet, yleisön säästöjen keskittyminen lähinnä yhdelle pankille (Sberbank), pankkien suuri lukumäärä ja liian pieni koko (pääoma), tekniset tietoliikenteeseen ja maksujärjestelmiin liittyvät ongelmat, poliitikkojen ja yleisön painostus luotottaa kannattamattomia yrityksiä jne.¹³

Suuri rakenteellinen muutos on tapahtunut myös julkisessa taloudessa, kun vero- ja budjettijärjestelmä jouduttiin täysin muuttamaan. Tältä ja ylipäättään julkisen hallinnon kehittämisen osalta keskustelua on käyty mm. paikallishallinnon ja keskushallinnon välisistä, erityisesti verotukseen liittyvistä oikeuksista.

5.2 Talouskehitys

Edellä kuvatun talouspolitiikan ja järjestelmä uudistuksen sekavuutta ajatellen ei liene ihme, etteivät vuoden 1992 saavutukset ole myöskään numeroiden valossa häikäiseviä.

Julkisen sektorin budjettialijäämästä liikkui pitikin vuotta useita eri arvioita riippuen sekä tiedon ilmoittajasta että siitä, mitä budjettivajeen määritelmää käytettiin (liittovaltion budjetti, koko julkisen sektorin budjetti, maksuperusteinen, sitoumusperusteinen, erilaisten tukiaisten kirjaaminen budjettiin).¹⁴ Virallisten tietojen mukaan liittovaltion budjettivaje oli vuonna 1992 noin 5–7 % BKT:sta, mutta eräiden arvioiden mukaan todellisen vajeen määrä olisi ollut 25 % BKT:sta.¹⁵ Ero IMF:n kanssa kesällä sovittuun 5 %:n tavoitteeseen olisi tällöin melkoinen.

Julkisen sektorin budjettivajeen lisäksi toinen merkittävä rahoitusvaje syntyi, kun yritykset valtion pelastustoimiin (pehmeä budjettirajoite) uskoen alkoivat luotottaa toisiaan ohi pankkijärjestelmän. Yritysten välisten velkojen ja tappioiden hoitamiseksi keskuspankki lisäsi huomattavasti luotonantoaan kesällä ja syksyllä, minkä seurauksena rahan tarjonta kasvoi nopeasti. Esimerkiksi yrityksille myönnettyjen luottojen määrä (luottokanta) kasvoi pelkästään heinäkuussa kolmanneksella.

Hintojen vapauttaminen sekä budjettivajeen ja yritysten rahoittamisesta johtunut rahan tarjonnan nopea kasvu heijastuivat inflaatiovauhdissa. Tammikuussa tapahtunut hintojen vapauttaminen nosti hintatasoa heti 245 %, minkä jälkeen kuukausittainen inflaatiovauhti laski niin, että kesällä se kävi jo alle 10 %:n.¹⁶ Keskuspankin lisättyä yrityksille suunnattua luototusta ja syyskuussa tapahtuneen

¹³ Pankki- ja rahoitusjärjestelmän ongelmista ja kehitysvaihtoehdoista hyvä Maailmanpankin tutkimuksen Russian Economic Reform (1992) pohjalta tehty katsaus on The Russian Evolution, Special Supplement, East-European Banker.

¹⁴ Erilaisista budjetin tukiaisista kts. Sergey Alexashenko, The Collapse of the Soviet Fiscal System: What Should Be Done, Suomen Pankki, Idäntalouksien katsauksia 4/92.

¹⁵ Financial Times 21.3.1993. Myös vuonna 1991 ero virallisesti ilmoitetun budjettivajeen ja IMF:n arvioiman budjettivajeen välillä oli toistakymmentä prosenttia.

¹⁶ Hintojen vapauttamisen välittömistä vaikutuksista hintatasoon, tavaroiden saatavuuteen, väestön palkkoihin ja säästöihin, kts. P. Koen - S. Phillips (1992), Price Liberalization in Russia: The Early Record, WP/92/92, IMF.

energian hintojen kohoamisen myötä inflaatio jälleen kiihtyi ja vuoden 1993 alussa inflaatiovauhti lähenteli jo hyperinflaatiota.¹⁷ Vuonna 1992 kuluttajahinnat nousivat 2500 %.

Selvimminkin nopea inflaatio on heijastunut nimelliseen valuuttakurssiin, joka laski koko vuoden. Kun vuoden alussa dollarin arvo oli runsaat 100 ruplaa, niin vuoden lopussa kurssi nousi jo selvästi yli 400 ruplan. Vuoden 1993 alussa ruplan kurssi heikkeni nopeasti mm. inflaation kiihtymiseen liittyvien uutisten myötä niin, että tammikuun lopussa dollarista joutui maksamaan jo 572 ruplaa. Vuoden alkupuolella nimellinen valuuttakurssi heikkeni hintojen nousua hitaammin ja reaalin valuuttakurssi vahvistui. Vuoden loppupuolella taas kurssilasku oli nopeampaa ja myös reaalin valuuttakurssi laski. Nimellisen valuuttakurssin tasosta on kuitenkin vaikea vetää kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä, sillä valuuttamarkkinat olivat vuoden aikana tapahtuneesta kasvusta huolimatta hyvin ohuet.¹⁸

Nopeasta inflaatiosta johtuen laina-ajat ovat lyhyitä ja talletus- ja lainakorkojen välinen marginaali on kymmeniä prosentteja. Korkeista nimelliskoroista huolimatta reaalikorot ovat huomattavan negatiiviset.¹⁹

Vuoden 1991 aikana erittäin nopeasti nousseet reaalitytulot laskivat alkuvuonna 1992 jyrkästi hintatason nopean nousun seurauksena, mutta myöhemmin reaalitytulossa tapahtui jonkin verran palautumista ja loppuvuonna nimellispalkkojen nousu vastasi jotakuinkin inflaatiovauhtia. Keskimääräinen nimellinen kuukausipalkka nousi ensimmäisen neljänneksen 2056 ruplasta 16 000 ruplaan joulukuussa. Inflaatiovauhdin kiihtymiseen loppuvuonna saattoi vaikuttaa myös se, että palkkojen maksamisessa ja nostamisessa pankeista esiintyi ainakin alkuvuonna vaikeuksia ja mahdollinen muutos tässä tilanteessa on loppuvuonna saattanut lisätä liikkeellä olevan rahan määrää nopeasti.²⁰

Jo etukäteen oli selvää, että tuotannon määrä tulee vakautuspolitiikkaan ja talouden rakenteellisiin muutoksiin liittyen laskemaan vuonna 1992. Lisävauhtia tuotannon laskulle antoivat entisten neuvostotasavaltojen ongelmalliset kauppa- ja maksujärjestelyt. Bruttokansantuotteen lasku kiihtyi loppuvuotta kohden ja koko vuonna se oli 19 % eli selvästi enemmän kuin edellisvuonna. Virallisten tilastojen mukaan tuotannon määrä on siten enää runsaat 70 % vuoden 1990 tuotannon tasosta. Tärkeällä energiasektorilla merkillepantava piirre oli se, että viime vuonna

¹⁷ Hyperinflaation rajana pidetään usein sitä, että hintojen nousuvauhti kuukausitasolla on 50 %, mikä vastaa lähes 13 000 %:n vuosi-inflaatiota.

¹⁸ Alkuvuonna valuuttapörssissä vaihto oli kertaa kohden yleensä noin 15-30 milj. dollaria ja vuoden lopulla 50-60 milj. dollaria.

¹⁹ Pankkien saaman keskuspankkiluoton vuosikorko nostettiin vuoden alun 20 %:sta 50 %:n huhtikuussa ja 80 %:iin toukokuussa, millä tasolla se on edelleen. Huhtikuussa keskuspankki nosti myös pankkien kassavarantovelvoitteen 20 %:iin. Pankkien välisten markkinoiden korko nousi alkuvuoden 25-30 %:sta 125-130 %:iin vuoden lopussa. Venäjän luottomarkkinoista, kts. S. Aukutsenek - E. Belyanova, Russian Credit Markets Remain Distorted, RFE/RL Research Report, No. 4, 22 Jan. 1993

²⁰ Käteisrahan puutteeseen ja palkkojen nostoon liittyvät vaikeudet saattavat osaltaan selittää edellä mainitussa Koen ja Phillipsin tutkimuksessa (s. 31) ihmetystä herättänyttä jo alunperin korkean säästämisasteen nousua. Samalla se antaa hyvän kuvan tilastoihin perustuvan analyysin ongelmista Venäjän tapauksessa.

myös maakaasun tuotanto (-1 %) polki paikoillaan öljyn (-15 %) ja hiilen-tuotannon (-4 %) edelleen jatkuvan laskun lisäksi. Viljantuotannon kasvusta huolimatta maataloustuotanto laski 18 %, mikä johtui erityisesti kotieläintuotannossa ilmenneistä vaikeuksista (mm. rehuviljan puute).

Viralliset tuotantoa kuvaavat tilastot todennäköisesti liioittelevat todellista tuotannon laskua, sillä ne eivät ilmeisesti riittävästi ota huomioon nopeasti kasvavaa yksityissektoria. Tätä epäilystä tukee mm. se, että energian kulutus on laskenut selvästi vähemmän kuin bruttokansantuotteen lasku antaisi odottaa. Avoin työttömyys ei vuoden 1992 kasvanut merkittävästi, mutta myös muissa siirtymätalouksissa työttömyyden kasvu on tapahtunut vasta huomattavalla viiveellä suhteessa tuotannon kasvuun.

Saatavilla olevien tilastojen perusteella todellisen kuvan saaminen on vähintään yhtä ongelmallista ulkomaankaupassa kuin muillakin sektoreilla.²¹ Erityisongelma ulkomaankaupassa on entisten neuvostotasavaltojen välinen kauppa ja sen tilastointi. Virallisten tilastojen mukaan Venäjän vienti (pl. entisten neuvostotasavaltojen välinen kauppa) laski 25 % ja tuonti 21 %. Kauppatase oli kuitenkin vielä 3 mrd. dollaria ylijäämäinen viennin ollessa 38 mrd. dollaria ja tuonnin 35 mrd. dollaria. Kehittyneiden teollisuusmaiden osuus Venäjän ulkomaankaupasta on kasvanut huomattavasti ja on jo yli 60 % entisten SEV-maiden osuuden laskettua alle viidennekseen.

Kauppataseen laskun ja vaihtotaseen vajeen lisäksi valuuttapolitiikan ongelmia lisäsi korkea inflaatio ja siihen liittynyt ruplan jatkuva heikkeneminen, minkä johdosta yritykset jättivät kotiuttamatta valuuttatulojaan.²² Kauppataseen ylijäämän pienenemisestä ja valuuttapaosta johtuen Venäjä ei pystynyt maksamaan länsimaisten velkojensa korkoja ja kuoletuksia. Venäjä ei myöskään pystynyt sopimaan velkojien kanssa noin 80 mrd. dollariin kohonneen entisen Neuvostoliiton ulkomaanvelan uudelleenjärjestelystä suurelta osin siksi, että Venäjä ei päässyt Ukrainan kanssa sopuun Neuvostoliiton velkojen ja saamisten jakamisesta.

Venäjän kasvumahdollisuuksia ajatellen huolestuttavaa on investointien jatkuva lasku. Vuonna 1992 tilastoidut investoinnit laskivat lähes puoleen edellisvuoden tasosta, mikä kuvaa hyvin tämänhetkistä toimintaympäristön epävakautta. Epävakautta rahoitus- ja omistusolot ovat omiaan vaikeuttamaan sekä investointien kannalta välttämättömien säästöjen mobilisoimista että ylipäättään investointipäätösten tekemistä.

²¹ Kuvaavaa onkin, että vuoden loppupuolella ulkomaantalousministeriö ilmoitti Venäjän viennin kasvaneen kolmen ensimmäisen neljänneksen aikana, kun taas tilastokomitean mukaan vienti olisi selvästi laskenut. Sama ristiriita koski tuontilukuja. Tässä kirjoituksessa on käytetty tilastokomitean lukuja.

²² Arviot valuuttapaon määrästä vaihtelevat suuresti. Erään arvion mukaan kumulatiivinen valuuttapako on 10-15 mrd. dollaria, josta viime vuoden osuus olisi 4-5 mrd. dollaria. Business Eastern Europe, Feb. 8, 1993.

6 Venäjä ja entiset neuvostotasavallat

Suhteiden rakentaminen entisiin neuvostotasavaltoihin ja vuoden 1991 lopussa perustettuun Itsenäisten valtioiden yhteisöön (IVY)²³ liittyvät kysymykset vaikuttivat näkyvästi Venäjän politiikassa vuonna 1992. IVY:n rooli jäi kuitenkin varsin epämääräiseksi ja osittain vaikuttikin siltä, että Neuvostoliiton viimeisten vuosien aikaisen julistuspolitiikan perijäksi nousi IVY. Kuvaavaa onkin, että valtaosan IVY:ä koskevista sopimuksista ja julistuksista on allekirjoittanut vain osa IVY:n jäsenmaista ja yhteisten sopimusten noudattamisen suhteen ei myöskään olla turhan tarkkoja.²⁴

IVY-maiden yhtenäisyys ja ylipäätään IVY:n rooli joutuivat koetukselle erityisesti Venäjän ja Ukrainan (52 milj. asukasta) suhteissa. Maiden välisiä ongelmia olivat mm. Krimin niemimaan hallintaoikeus, venäläisen vähemmistön (21 %) asema Ukrainassa, Mustanmeren laivaston jakaminen, ydinaseet ja niiden vähentäminen (Start-sopimukset) ja Ukrainan harjoittama rahapolitiikka. Koko vuoden oli näkyvästi esillä myös kiista Neuvostoliiton aikaisten länsivelkojen ja Neuvostoliiton omaisuuden jakamisesta. Muut maat hyväksyivät Venäjän Neuvostoliiton velkojen ja omaisuuden perijäksi, mutta Ukrainan vastahankaisuus esti velkakysymyksen eteenpäin viemistä julkisten velkojen uudelleenjärjestelyyn keskittyneessä Pariisin klubissa.²⁵

Talouspolitiikassa ongelmallista oli erityisesti perestroikan kaudella alkaneen disintegraation jatkuminen voimakkaana. Epävarmuus rupla-alueen laajuudesta aiheutti ongelmia erityisesti rahapolitiikassa ja tasavaltojen välisissä kauppa- ja maksujärjestelyissä. Käytännössä talouspolitiikan koordinointi jäi IVY:ssä takalalle jäsenmaiden alkaessa toteuttaa omia talousohjelmiaan ja Venäjä näyttikin hoitavan suhteensa muihin maihin pitkälti kahdenkeskisin sopimuksin. Venäjän rahapolitiikan harjoittamisen kannalta rupla-alueeseen liittyvät ongelmat kuitenkin pienenevät vuoden 1992 aikana, kun Baltian maat ja Ukraina irrottautuivat ruplan käytöstä. Toisaalta ongelmia aiheuttaa edelleen se, että useiden vielä rupla-alueeseen kuuluvien tasavaltojen tiedetään suunnittelevan omien valuuttojen käyttöönottoa ja uusien valuuttojen myötä tasavaltojen väliset kauppa- ja maksuongelmat kärjistyvät. Vuoden 1993 alussa Venäjä ilmoitti uusien Venäjän kansallisten ruplasotelien käyttöönotosta, mikä yhdessä muissa tasavalloissa

²³ Alma-Atassa 21.12.1991 pidetyssä perustamiskokouksessa IVY:n ulkopuolelle jäivät entisistä neuvostotasavalloista vain Baltian maat ja Georgia (Gruusia).

²⁴ Esimerkki sopimusten noudattamatta jättämisestä on Venäjän keskuspankin tiedonanto, jossa Ukrainan ja muiden tasavaltojen keskuspankkeja syytetään siitä, että ne eivät valvo tasavaltojen väliseen kauppaan liittyvien tilien käyttöä. BBC/SU/1585 13.1.1993

²⁵ Venäjä ja Ukraina solmivat 16.1.1993 jälleen uuden sopimuksen, jonka mukaan maat sopivat neuvostovelkojen ja -varojen jakamisesta ja vastaavat kumpikin omasta velkaosuudestaan. Ukrainan velkaosuudeksi on aiemmin laskettu 16 %.

olevien tiliruplien käytön kiellon kanssa viittaisi Venäjän tiukentuneeseen asenteeseen rupla-aluetta kohtaan.²⁶

Venäjällä IVY-yhteistyön selkeää tiivistämistä kannattavat lähinnä entisen Neuvostoliiton rakenteita kaipaavat vanhoilliset. Muista IVY-maista yhteistyön tiivistämistä ovat esittäneet lähinnä Keski-Aasian tasavallat Kazakstan, Kirgisia, Turkmenistan ja Uzbekistan, joiden valtaapitävien kannalta sekä IVY:n (Venäjän) taloudellinen että sotilaspoliittinen tuki koetaan tärkeäksi.

Venäjän ja Baltian maiden välisissä suhteissa nousivat korostuneesti esille venäläisten joukkojen läsnäolo, venäläisen vähemmistön asema Baltiassa sekä entisen Neuvostoliiton ulkomaatalouspankin Baltian maiden pankkien varojen jäädyttäminen. Kärkevistä lausunnoista huolimatta maat pystyivät sopimaan useista asioista ja pitämään yllä ainakin neuvotteluyhteydet, sillä joistakin raaka-aineiden toimituskatkoista huolimatta varsinaiseen kauppasotaankaan ei ajauduttu.

²⁶ Rinnakkaisvaluuttojen tai kuponkien käyttöön ja mahdollisesti omiin valuuttoihin siirtymistä ovat Ukrainan (karbovanets/hryvnia) lisäksi suunnitelleet tai jo toteuttaneet Armenia, Azerbaidžan (manat), Valko-Venäjä (rubel), Moldova ja Kazakstan (tanga). Myös Kirgisian on sanottu keränneen kultavarantoja oman valuutan käyttöönottoa ajatellen. Georgia puolestaan on ilmoittanut liittyvänsä sopimukseen, jolla perustetaan tasavaltojen välinen pankki, vaikka se ei ole edes IVY:n jäsen. East European Banker, Dec. 1993

7 Venäjä ja Kansainvälinen valuuttarahasto (IMF)

Lokakuussa 1991 Venäjä oli yhdessä Neuvostoliiton ja muiden neuvostotasavaltojen kanssa saanut Kansainvälisen valuuttarahaston liittännäisjäsenen statuksen ja talousuudistusohjelman julkaisemisen jälkeen hallitus otti tavoitteekseen pikaisen täysjäsenyyden. Venäjä lähetti jäsenanomuksensa tammikuun alussa 1992 ja jäsenyysneuvottelujen sekä hyväksymisprosessin jälkeen siitä tuli kesäkuun alussa valuuttarahaston 165:s jäsenvaltio.²⁷

Saadakseen kokemusta valuuttarahaston kanssa toimimisesta ja varmistakseen kansainvälisen tuen ja sitä kautta myös kotimaisen tuen talousuudistuksille Venäjän uusi hallitus aloitti neuvottelut valuuttarahaston kanssa talousuudistuksen toteuttamisen linjoista heti lokakuussa 1991. Neuvottelujen tulokset kirjattiin venäläisten allekirjoittamaan talouspoliittisen muistioon (The Economic Policy Memorandum), joka käsiteltiin valuuttarahastossa maaliskuussa 1992. Asiakirjassa Venäjä sitoutui vielä kevään kuluessa mm. poistamaan lähes kaiken (pl. vuokrat ja julkiset palvelut) jäljellä olevan hintasäännöstelyn ja vapauttamaan myös energian hinnat, uudistamaan sosiaaliturvajärjestelmää, ottamaan käyttöön arvonlisäveron sekä lisäämään muita verotuloja ja tasapainottamaan budjetin, siirtyvänsä positiiviseen reaalkorkoon keskuspankkirahoituksessa ja rajoittamaan keskuspankkirahoitusta sekä siirtymään yhden valuuttakurssin järjestelmään ja poistamaan vientikiintiöt. Valuuttarahaston ehdottamaan tiukkaan tulopolitiikkaan, jossa palkankorotuksia olisi rajoitettu jyrkällä veroprogressiolla, Venäjän hallituksen edustajat eivät voineet suostua. Kevään mittaan kävi kuitenkin selväksi, että Venäjän hallitus ei pysty toteuttamaan sovittuja toimenpiteitä mm. energian hintojen vapauttamisen, budjetin tasapainottamisen sekä keskuspankkirahoituksen rajoittamisen osalta. Merkittävänä saavutuksena voidaan kuitenkin pitää hintasäännöstelystä luopumista muiden kuin energiatuotteiden osalta.²⁸

Erityisesti rupla-alueen laajuutta ja siihen liittyviä sopimuksia sekä energian hinnan vapauttamista koskeneiden erimielisyyksien jälkeen Venäjä ja valuuttarahasto pystyivät kuitenkin elokuussa sopimaan valmiusluottojärjestelystä (stand-by arrangement), johon perustuen Venäjällä oli mahdollisuus saada miljardin dollarin IMF-luotto.²⁹ Valmiusluottojärjestelyyn liittyvien tavoitteiden mukaan Venäjän piti loppuvuonna vähentää senhetkistä näköpiirissä olevaa budjettivajetta määrällä, joka olisi vastannut 11.5 % BKT:sta, noudattaa tiukkaa luotto- ja korkopolitiikkaa sekä jatkaa rakennemuutosten (yksityistäminen, kilpailupolitiikka, rahoitusjärjestelmä sekä maatalous) eteenpäin viemistä. Sosiaaliongelmien osalta Venäjän viranomaisten tuli keskittyä kaikkein vähäosaisimpien auttamiseen.³⁰ Valmiusluottojärjestelyn ratkettua myös Maailmanpankki myönsi Venäjälle ensimmäisen

²⁷ Venäjän alkuperäinen kiintiö oli SDR 2 876 miljoonaa (USD 4.0 mrd), mikä oli 3.0 % kaikkien jäsenmaiden yhteenkasketusta kiintiöstä. IMF Survey, June 22, 1992

²⁸ Kts. tarkemmin A.Mozhin (1992), Russia's Negotiations with the IMF, Östekonomiska Institutet, WP No. 52

²⁹ Luotto nostettiin kokonaisuudessaan ennen tammikuun alun määräaika.

³⁰ IMF Survey, Aug. 17, 1992

lainan (600 milj. USD) mm. elintärkeiden tuontituotteiden ostamiseen, vaikkakin lainan nostamista koskevista ehdoista päästiin sopuun vasta lokakuun puolivälissä.

Hyvin pian kävi kuitenkin taas ilmeiseksi, että Venäjän ei pysty täyttämään valuuttarahaston kanssa sovittuja tavoitteita, sillä syksyllä keskuspankki lisäsi huomattavasti yritysten luototusta ja hintojen nousuvauhti lähenteli hyperinflaatiota. Asiasta nousikin nopeasti kiista, jossa hallitus syytti keskuspankkia talousohjelman romuttamisesta ja keskuspankin pääjohtaja V.Geraschenko puolestaan syytti valuuttarahaston tuella harjoitetun tiukan rahapolitiikan ajavan yritykset konkurssiin. Poliittisen tilanteen kärjistyttyä marraskuussa Venäjän ja valuuttarahaston neuvotteluja valmiusluottojärjestelyn tavoitteiden toteutumisesta sekä mahdolliseen lisärahoitukseen liittyvästä talousohjelmasta jouduttiin siirtämään ja lupaukset mahdollisista lisälainoista siirtyivät ainakin vuoden 1993 puolelle.

Kansainvälisen valuuttarahaston ja Venäjän suhteet ovatkin olleet ongelmalliset sekä valuuttarahastolle että Venäjälle. Valuuttarahasto on talouspoliittisten suositusten antajana joutunut entisen Neuvostoliiton kohdalla sellaisten ongelmien eteen, joista silläkään ei selvästi ollut riittävää kokemusta. Erityisesti tämä tuli esille kansallisia valuuttoja käsiteltäessä. Vaikka valuuttarahaston yleisenä linjana on ollut, että valuutan valintaa koskevat kysymykset kuuluvat selkeästi maan itsensä päätettäviin asioihin, niin entisen Neuvostoliiton kohdalla se kuitenkin preferoi aluksi selkeästi mahdollisimman laajaa rupla-aluetta. Myöhemmin ruplaan liittyvä nopea inflaation ja tasavaltojen omat pyrkimykset pakottivat sen tarkastelemaan asiaa tapaus kerrallaan. Entisen Neuvostoliiton tapauksessa valuuttarahasto on ilmeisesti joutunut pohtimaan enemmän kuin koskaan sitä perusdilemmaa, mikä on taloudellisesti järkevintä ja mikä poliittisesti mahdollista toteuttaa.

Tilanne onkin siinä mielessä ristiriitainen, että Venäjän taloudellisen tilanteen parantaminen ja maksukyvyn palauttaminen edellyttäisivät erittäin tiukkaa talouspolitiikkaa, jonka toteuttamiseen myös rahoitusapu tulisi kytkeä, mutta suurvallalle ehtojen asettaminen ja niiden valvominen on vaikeaa. Jos tiukoista ehdoista ei voida sopia, niin uhkana on lainojen epätarkoituksenmukainen käyttö ja rahoituksen tyrehtyminen jatkossa. Rahoituksen ja siihen liittyvän tiukan ehdollisuuden onnistuneesta soveltamisesta ovat hyviä esimerkkejä Kansainliiton politiikka Itävaltaa kohtaan ensimmäisen maailmansodan jälkeen, Yhdysvaltojen myöntämä Marshall-apu toisen maailmansodan jälkeen ja Kansainvälisen valuuttarahaston sekä Maailmanpankin normaalia tiukemmin ehdoin myöntämä rahoitus (rakennesopeutusluotot).³¹

Erilaisista vaatimuksista huolimatta toistaiseksi ainoa selkeä poikkeus Kansainvälisen valuuttarahaston yleisestä linjasta Venäjän ja entisen Neuvostoliiton kohdalla on ollut assosiaatiojäsenyyden myöntäminen niille syksyllä 1991. Maailmanpankissa mietitään jo kuitenkin Venäjän lainaehtojen keventämistä ja nähtäväksi jää, voiko IMF jatkossa soveltaa perinteisiä menetelmiä Venäjän tapauksessa. Koska valuuttarahasto on rahoituslaitoksenakin kuitenkin hyvin pitkälle poliittinen järjestö, niin Venäjän asioiden käsittely tulee paljolti riippumaan järjestön suurimman rahoittajan Yhdysvaltojen politiikasta.

³¹ Kansainliiton politiikasta Itävalta-Unkarin hajoamisen 1919-24 yhteydessä, kts. R.Dornbusch (1992), Monetary Problems of Post-Communism: Lessons from the End of the Austro-Hungarian Empire, *Weltwirtschaftliches Archiv*, Heft 3. Marshall-avusta esim. J.Bradford De Long - B.Eichengreen (1991), The Marshall Plan: History's Most Successful Structural Adjustment Program, NBER Working Paper No. 3899.

Venäjän kannalta IMF-suhde poikkeaa muista maista siten, että venäläisillä on historiallisista syistä ehkä muita suuremmat epäilykset valuuttarahaston kaltaisia länsimaisvetoisia järjestöjä vastaan. Tämä näkyy epäluuloisena suhtautumisena valuuttarahastoon Venäjän ylimmissä valtioelimissä: Hallituksen katsotaan yleisesti tarvitsevan valuuttarahastoa ja sen kanavoimaa rahoitusta politiikkansa tueksi, mutta toisaalta yhteistyötä sen kanssa käytetään lyömäaseena hallitusta vastaan. Ilmeiseltä kuitenkin näyttää, että yhteistyö valuuttarahaston ja sen sisarjärjestön Maailmanpankin kanssa on auttanut Venäjää ainakin jollakin tavoin linjaamaan talousuudistusprosessia sekä parantanut teknisen avun myötä mahdollisuuksia talousuudistuksen jatkamiselle.

8 Johtopäätökset

Taloudellisten tapahtumien lopputuloksen voidaan ajatella muodostuvan harjoitetun politiikan ja olemassa olevan järjestelmän (sisäiset tekijät) sekä sattumien summana (ulkoiset tekijät). Venäjän kohdalla voidaan vuoden 1992 tarkastelun yhteydessä sivuuttaa ulkoiset tekijät, sillä maan talouden heikko tila selittyy kattavasti noudatetusta politiikasta ja olemassa olevasta järjestelmästä johdetuilla tekijöillä.

Nykyistä tilannetta ajatellen päällimmäiseksi ongelmaksi on nostettava huonosta politiikasta johtuva kiihtyvä inflaatio, sillä tämän hetkinen inflaatiovauhti on selkeä este talousuudistuksen läpiviemiselle ja tuotannon laskun pysäyttämiseksi ja kiihtyessään nykyisestä se johtaa arvaamattomiin seurauksiin. Tässä suhteessa Venäjä erottuu selkeästi usein vertailukohteena käytetystä Puolasta, jossa alkupe- räisen hintasokin jälkeen inflaatio saatiin kuitenkin nopeasti laskevalle uralle, puhumattakaan nopeasti inflaation taltuttaneesta Tšekkoslovakiasta.

Venäjällä hallitus, parlamentti sekä keskuspankki menettivät uskottavuutensa vuoden aikana niin, että tällä hetkellä on lähes mahdoton uskoa nykyisen hallituksen voivan pysyvästi parantaa nykyistä tilannetta. Ehkä selkeimmin talouspoliittista linjaa ja työnjakoa on rikkonut keskuspankki, joka on ottanut huolekseen tuotannon ylläpitämisen ja valtionyritysten luotottamisen sen sijaan, että se olisi keskittynyt ruplan arvon vakauttamiseen. Hallituksen uskottavuus on kärsinyt erityisesti siitä, että se ei ole edes tärkeimmissä asioissa pystynyt yksimielisyyteen eikä siten ole kollektiivisesti sitoutunut uudistusten läpivientiin. Parlamentin uskottavuus talouspolitiikan tekijänä markkinatalouteen siirryttäessä kärsii jo pelkästään siitä, että kansanedustajat edustavat vielä selkeästi neuvostojärjestelmää. Parlamentti onkin toistaiseksi enemmän keskittynyt presidentin ja hallituksen vastaiseen politikointiin ja nimityspolitiikkaan kuin talouspoliittisten linjausten vetämiseen. Budjettipolitiikka on ollut erityinen huolen aihe ja vastuu asioiden huonosta tilasta tältä osin on jakautunut parlamentin lisäksi hallitukselle. Voita- neen sanoa, että myös presidentti Jeltsin on aika ajoin heikentänyt omaa ja hallituksen uskottavuutta erityisesti nimityspolitiikassa. Arvattavaksi kuitenkin jää, onko hänen kompromisseihin taipuvainen nimityspolitiikkansa ollut taitavaa tai pakon sanelemaa politikointia ja uudistuspolitiikan edun mukaista vai vältettävissä ollut poliittinen virhe.

Talouspolitiikan epäonnistumista selittää osin se, että sitä on jouduttu harjoittamaan äärimmäisen vaikeassa järjestelmämuutoksessa, joka on koskenut sekä poliittista- että talousjärjestelmää. Jo etukäteen oli nähtävissä, että harjoitetusta politiikasta riippumatta järjestelmämuutoksen seurauksena tuotanto laskee ja hinnat nousevat eikä huonoa talouskehitystä siten kaikilta osin voida lukea epäonnistuneen talouspolitiikan nimiin.

Venäjän tapauksessa tuskin voidaan vielä edes puhua talousjärjestelmästä siinä mielessä, että toimijoiden kannalta instituutiot, lainsäädäntö sekä talouskehitys olisivat vakaat ja muutokset ennakoitavissa. Hyvän talousjärjestelmän kriteerinä pidettyä läpinäkyvyyttä (transparenttisuutta) ei Venäjällä vielä ole ja sen saavuttamista vaikeuttavat vielä maan muihin maihin verrattuna suuri koko ja erilaiset alueelliset pyrkimykset. Ilmeistä onkin, että sekavan lainsäädännön lisäksi hallintokäytäntö vaihtelee alueittain ja virastoittain, mistä esimerkkinä käynee vaihtelut hintasäännöstelyssä ja tiedot yksityistämisen etenemisestä eri alueilla.

Transparenttisuusongelma pitää sisällään myös tilastotietojen huonon saatavuuden ja epäluotettavuuden, mikä koskee erityisesti budjetti- ja rahapolitiikkaa, mutta myös ulkomaankauppaa ja tuotantoa.

Venäjän kehitys on ollut hyvin kaksijakoista: Julkisen sektorin erittäin heikon tilan vastapainoksi yksityissektorin toiminta on kasvanut nopeasti. Yksityissektorin kasvun ja valtionyritysten aikaisempaa itsenäisemmän aseman myötä valtion mahdollisuudet hallinnollisin määräyksin ohjata talouden kehitystä ovat siten entisestään vähentyneet. Tämä ei kuitenkaan ole vielä selkeästi näkynyt talouspoliittisessa työnjaossa ja ohjauksessa. Keskuspankki tuntuu edelleen pitävän päätehtävänä neuvostojärjestelmässä sille kuulunutta yritysten rahoitushuoltoa eikä talouden ohjailussa ole linjakkaasti pyritty epäsuorien ohjausmenetelmien (verotus, korkopoliittika) käyttöön.

Venäjän tilanne on tällä hetkellä nopeasta ja mahdollisesti kiihtyvistä inflaatiosta johtuen kriittinen. Kriisikehityksen katkaiseminen edellyttää rahatalouden vakauttamista, mihin voidaan päästä vain erittäin tiukalla budjettipoliittikalla ja keskuspankin rahapolitiikkaa tiukentamalla. Sivistyneellä tavalla tällaisten toimien läpivienti ei historiallisten esimerkkien valossa ole mahdollista ilman ulkoista rahoitusta, jonka saamisen ehtona on puolestaan yhteisesti hyväksyty ankaran talouspolitiikka, jonka noudattamista valvotaan tarkoin myös rahoittajien toimesta. Tässä on Venäjän lisäksi haastetta riittämiin myös länsimaille ja IMF:lle.

Venäjän pääongelmat ovat tällä hetkellä kuitenkin luonteeltaan sisäpoliittisia. Onkin vaikea nähdä, että nykyisestä umpikujasta päästään pois ilman selkeitä muutoksia maan talouspoliittisessa työnjaossa ja valtasuhteissa. Ajan kulumisen ja tilanteen jatkuminen nykyisellään lisää mm. indeksointijärjestelmien käyttöönottoa ja vaikeuttaa siten entisestään tilanteen korjaamisyrityksiä.

IDÄNTALOUKSIEN KATSAUKSIA

nro:sta 4 lähtien ISSN 1235-7405

- 1/92 Pekka Sutela: **Neuvostoliiton hajoamisen taloudelliset aspektit.** 24 s.
Jouko Rautava: **Suomen ja Venäjän taloussuhteet Suomen EY-jäsenyyden valossa.** 12 s.
- 2/92 Seija Lainela - Jouko Rautava **Neuvostoliiton talouskehitys vuonna 1991.** 15 s.
Seija Lainela **Viron taloudellisen kehityksen lähtökohdat.** 9 s.
Merja Tekoniemi **Yksityistäminen itäisen Euroopan maissa ja Baltiassa.** 7 s.
- 3/92 Kamil Janáček **Transformation of Czechoslovakia's Economy: Results, Prospects, Open Issues.** 20 p.
Sergey Alexashenko **General Remarks on the Speed of Transformation in the Socialist Countries.** 25 p.
Sergey Alexashenko **The Free Exchange Rate in Russia: Policy, Dynamics, and Projections for the Future.** 19 p.
Jouko Rautava **Liikaraha, inflaatio ja vakauttaminen.** 16 s.
- 4/92 Stanislava Janáčková - Kamil Janáček **Privatization in Czechoslovakia.** 8 p.
Sergey Alexashenko **The Collapse of the Soviet Fiscal System: What Should Be Done?** 45 p.
Juhani Laurila **Neuvostoliiton ja Venäjän velka.** 23 s.
Jukka Kero **Neuvostoliiton ja Venäjän ulkomaankauppa.** 24 s.
- 5/92 Pekka Sutela **Clearing, Money and Investment: The Finnish Perspective on Trading with the USSR.** 26 p.
Petri Matikainen **"Suuri pamaus" - Puolan taloussuudistus 1990.** 22 s.
- 6/92 Miroslav Hrnčíř **Foreign Trade and Exchange Rate in Czechoslovakia: Challenges of the Transition and Economic Recovery.** 39 p.
Terhi Kivilahti - Jukka Kero - Merja Tekoniemi **Venäjän rahoitus- ja pankkijärjestelmä.** 37 s.
- 7/92 Seija Lainela **Baltian maiden rahauudistukset.** 23 s.
Seija Lainela - Jouko Rautava **Baltian maiden poliittisen ja taloudellisen kehityksen taustat ja nykytilanne.** 14 s.
Sergei Alexashenko **Verojen ja tulonsiirtojen jakautuminen entisessä Neuvostoliitossa.** 17 s.
- 1/93 Pekka Sutela **Taloudellinen transitio Venäjällä.** 11 s.
Pekka Sutela **Venäjän taloudellinen voima 2000-luvulla.** 9 s.
Pekka Sutela **Itäinen Eurooppa integraatiossa: ottopoikia, sisarpuolia vai ...** 11 s.
- 2/93 Inkeri Hirvensalo **Changes in the Competitive Advantages of Finnish Exporters in the Former USSR after the Abolition of the Clearing Payment System.** 35 p.
Miroslav Hrnčíř **The Exchange Rate Regime and Economic Recovery.** 17 p.
Gábor Oblath **Real Exchange Rate Changes and Exchange Rate Policy under Economic Transformation in Hungary and Central-Eastern Europe.** 31 p.
Gábor Oblath **Interpreting and Implementing Currency Convertibility in Central and Eastern Europe: a Hungarian Perspective.** 19 p.
- 3/93 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys 1992.** 19 s.
Seija Lainela **Baltian maiden talous vuonna 1992.** 25 s.
Pekka Sutela **Itäinen Eurooppa vuonna 1992.** 14 s.
- 4/93 Jouko Rautava **Monetary Overhang, Inflation and Stabilization in the Economies in Transition.** 17 p.
Jarmo Eronen **Manufacturing Industries before and after the Collapse of Soviet Markets: a Comparison of Finnish and Czechoslovak Experience.** 19 p.

- 5/93 Pekka Sutela **Uusi hanke entisen rupla-alueen kaupankäynnin monenkeskeistämiseksi.** 8 s.
Juhani Laurila **Venäjän velkakriisin kehitys ja nykytilanne.** 10 s.
- 6/93 Jouko Rautava **Yritystuesta sosiaaliturvaan: Julkisen tuen muutospaineet Venäjällä.** 7 s.
Jarmo Eronen **Venäjän uusi hallinnollinen aluejako.** 7 s.
Aleksei Tkatchenko **Pienyrittäjäisyys Venäjällä: Nykytilanne ja kehitysnäkymät.** 35 s.
- 7/93 Tuula Ryttilä **Russian Monetary Policy Since January 1992.** 20 p.
Inkeri Hirvensalo **Developments in the Russian Banking Sector in 1992-1993.** 22 p.
- 8/93 Seija Lainela - Pekka Sutela **Introducing New Currencies in the Baltic Countries.** 26 p.
Inna Shteinbuka **The Baltics' ways: Intentions, Scenarios, Prospects.** 27 p.
Inna Shteinbuka **Latvia in Transition: First Challenges and First Results.** 33 p.
Inna Shteinbuka **Industry Policy in Transition: the Case of Latvia.** 30 p.
- 9/93 Jouko Rautava **Venäjän keskeiset taloustapahtumat heinä- syyskuussa 1993.** 10 s.
Merja Tekoniemi **Venäjän parlamenttivaalien poliittiset ryhmittymät.** 3 s.
Jarmo Eronen **Venäläinen ja suomalainen periferia: Permin Komin ja Kainuun luetaloudellista vertailua.** 29 s.
- 10/93 Seija Lainela **Venäjän federatiivisen rakenteen muotoutuminen ja taloudellinen päätöksenteko; Pietarin asema.** 14 s.
Inkeri Hirvensalo **Pankkitoimintaa Pietarissa.** 14 s.
Juhani Laurila **Suoran sijoitustoiminnan kehittyminen Venäjällä ja Suomen lähialueella.** 29 s.
Juhani Laurila **Suomen saamiset Venäjältä. Valuuttakurssimuutosten ja vakautusten vaikutukset.** 8 s.
- 1/94 Pekka Sutela **Insider Privatization in Russia: Speculations on Systemic Change.** 22 p.
Inkeri Hirvensalo **Banking in St.Petersburg.** 18 p.
- 2/94 Aleksei Tkatchenko **Pienyritysten yksityistäminen Venäjällä.** 23 s.
Jarmo Eronen **Konversio Venäjällä: tulosten tarkastelua.** 10 s.
- 3/94 Juhani Laurila **Direct Investment from Finland to Russia, Baltic and Central Eastern European Countries: Results of a Survey by the Bank of Finland.** 14 p.
Juhani Laurila **Finland's Changing Economic Relations with Russia and the Baltic States.** 11 p.
Jouko Rautava **EC Integration: Does It Mean East-West Disintegration.** 8 p.
Eugene Gavrilenkov **Macroeconomic Crisis and Price Distortions in Russia.** 20 p.
Eugene Gavrilenkov **Russia: Out of the Post-Soviet Macroeconomic Deadlock through a Labyrinth of Reforms.** 22 p.
- 4/94 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys 1993.** 16 s.
Seija Lainela **Baltian maat vuonna 1993.** 19 s.
Jouko Rautava **Suomen idänkauppa 1990-93.** 7 s.
- 5/94 Pekka Sutela **Production, Employment and Inflation in the Baltic Countries.** 22 p.
Seija Lainela **Private Sector Development and Liberalization in the Baltics.** 14 p.
Seija Lainela **Small Countries Establishing Their Own Independent Monetary Systems: the Case of the Baltics.** 17 p.
- 6/94 Merja Tekoniemi **Työttömyys ja sosiaaliturva Venäjällä.** 31 s.
- 7/94 Pekka Sutela **Fiscal Federalism in Russia.** 23 p.
Jouko Rautava **Interdependence of Politics and Economic Development: Financial Stabilization in Russia.** 12 p.
Eugene Gavrilenkov **"Monetarism" and Monetary Policy in Russia.** 8 p.

- 8/94 Pekka Sutela **The Instability of Political Regimes, Prices and Enterprise Financing and Their Impact on the External Activities of the Russian Enterprises.** 31 p.
 Juhani Laurila **The Republic of Karelia: Its Economy and Financial Administration.** 37 p.
 Inkeri Hirvensalo **Banking Reform in Estonia.** 21 p.
- 9/94 Jouko Rautava **Euroopan unionin ja Venäjän välinen kumppanuus- ja yhteistyösopimus - näkökohtia Suomen kannalta.** 7 s.
- 10/94 Seija Lainela - Pekka Sutela **The Comparative Efficiency of Baltic Monetary Reforms.** 22 p.
 Tuula Ryttilä **Monetary Policy in Russia.** 22 p.
- 11/94 Merja Tekoniemi **Miksi Venäjän virallinen työttömyysaste on säilynyt alhaisena?** 19 s.
- 1/95 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys 1994.** 19 s.
 Seija Lainela **Baltian maat vuonna 1994.** 21 s.
 Vesa Korhonen **Itäisen Euroopan talouskehitys 1994.** 19 s.
- 2/95 Urmas Sepp **Inflation in Estonia: the Effect of Transition.** 27 p.
 Urmas Sepp **Financial Intermediation in Estonia.** 32 p.
- 3/95 Vesa Korhonen **EU:n ja Venäjän kumppanuus- ja yhteistyösopimus.** 31 s.
 Jouko Rautava **Taloussintegraatio ja Suomen turvallisuus - Suomi Euroopan unionin idän taloussuhteissa.** 21 s.
 Jouko Rautava **Suomen idänkauppa 1985-94.** 10 s.
- 4/95 Nina Oding **Evolution of the Budgeting Process in St. Petersburg.** 29 p.
 Urmas Sepp **A Note on Inflation under the Estonian Currency Board.** 12 p.
 Pekka Sutela **But ... Does Mr. Coase Go to Russia?** 14 p.
- 5/95 Urmas Sepp **Estonia's Transition to a Market Economy 1995.** 57 p.
- 6/95 Niina Pautola **The New Trade Theory and the Pattern of East-West Trade in the New Europe.** 21 p.
 Nina Oding **Investment needs of the St.Petersburg Economy and the Possibilities to meeting them.** 20 p.
 Panu Kalmi **Evolution of Ownership Change and Corporate Control in Poland.** 21 p.
- 7/95 Vesa Korhonen **Venäjän IMF-vakauttamisohjelma 1995 ja Venäjän talouden tilanne.** 37 s.
 Inkeri Hirvensalo **Maksurästit Venäjän transitiotaloudessa.** 30 s.
 Seija Lainela **Baltian maiden omat valuutat ja talouden vakautus - pienten maiden suuri menestys.** 14 s.
- 8/95 Pekka Sutela **Economies Under Socialism: the Russian Case.** 17 p.
 Vladimir Mau **Searching for Economic Reforms: Soviet Economists on the Road to Perestroika.** 19 p.
- 9/95 Niina Pautola **East-West Integration.** 33 p.
 Panu Kalmi **Insider-Led Privatization in Poland, Russia and Lithuania: a Comparison.** 16 p.
 Iikka Korhonen **Equity Markets in Russia.** 14 p.
 Jury V. Mishalchenko - Niina Pautola **The Taxation of Banks in Russia.** 5 p.
- 1/96 Juhani Laurila **Payment Arrangements among Economies in Transition: the Case of the CIS.** 23 p.
 Sergei Sutyurin **Problems and Prospects of Economic Reintegration within the CIS.** 17 p.
 Viktor V. Zakharov - Sergei F. Sutyurin **Manager Training - Another Emerging Market in Russian Educational Services.** 9 p.

- 2/96 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1995.** 12 s.
 Juhani Laurila **Katsaus lähialueisiin.** 28 s.
 Iikka Korhonen **Baltian vuosikatsaus.** 10 s.
 Pekka Sutela **Ukrainan ja Valkovenäjän taloudet vuonna 1995.** 10 s.
 Vesa Korhonen **Itäisen Euroopan siirtymätalouksien kehitys 1995.** 17 s.
- 3/96 Niina Pautola **Intra-Baltic Trade and Baltic Integration.** 12 p.
 Vesa Korhonen **The Baltic Countries - Changing Foreign Trade Patterns and the Nordic Connection.** 16 p.
 Iikka Korhonen **Banking Sectors in Baltic Countries.** 22 p.
- 4/96 Niina Pautola **Trends in EU-Russia Trade, Aid and Cooperation.** 16 p.
 Niina Pautola **The Baltic States and the European Union - on the Road to Membership.** 20 p.
 Elena G. Efimova - Sergei F. Sutyryn **The Transport Network Structure of the St.Petersburg Region and its Impact on Russian-Finnish Economic Cooperation.** 11 p.
 Iikka Korhonen **An Error Correction Model for Russian Inflation.** 10 p.
- 5/96 Juhani Laurila - Inkeri Hirvensalo **Direct Investment from Finland to Eastern Europe; Results of the 1995 Bank of Finland Survey.** 21 p.
 Tatiana Popova - Merja Tekoniemi **Social Consequences of Economic Reform in Russia.** 26 p.
 Iikka Korhonen **Dollarization in Lithuania.** 7 p.
- 6/96 Juhani Laurila - Inkeri Hirvensalo **Suorat sijoitukset Suomesta Itä-Eurooppaan; Suomen Pankin vuonna 1995 tekemän kyselyn tulokset.** 20 s.
 Jouko Rautava **Suomi, Euroopan Unioni ja Venäjä.** 6 s.
 Niina Pautola **Baltian maiden talouskatsaus 1996.** 12 s.
- 1/97 Panu Kalmi **Ownership Change in Employee-Owned Enterprises in Poland and Russia.** 51 p.
- 2/97 Niina Pautola **Fiscal Transition in the Baltics.** 23 p.
 Peter Backé **Interlinkages Between European Monetary Union and a Future EU Enlargement to Central and Eastern Europe.** 19 p.
- 3/97 Iikka Korhonen **A Few Observations on the Monetary and Exchange Rate Policies of Transition Economies.** 8 p.
 Iikka Korhonen **A Brief Assessment of Russia's Treasury Bill Market.** 8 p.
 Rasa Dale **Currency Boards.** 14 p.
- 4/97 Sergei F. Sutyryn **Russia's International Economic Strategy: A General Assessment.** 17 p.
 Tatiana Popova **The Cultural Consequences of Russian Reform.** 17 p.
 Ludmilla V. Popova - Sergei F. Sutyryn **Trends and Perspectives in Sino-Russian Trade.** 11 p.
- 5/97 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1996.** 10 s.
 Iikka Korhonen - Niina Pautola **Baltian talouskatsaus 1996.** 12 s.
 Merja Tekoniemi **Katsaus lähialueisiin 1996.** 11 s.
 Merja Tekoniemi **Ukrainan talouskatsaus 1996.** 10 s.
 Kari Pekonen **Valko-Venäjän talous vuonna 1996.** 6 s.
 Katri Lehtonen **Keski- ja Itä-Euroopan talouskehitys vuonna 1996.** 13 s.
- 6/97 Niina Pautola **Towards European Union Eastern Enlargement - Progress and Problems in Pre-Accession.** 17 p.
 Katri Lehtonen **Theory of Economic Reform and the Case of Poland.** 26 p.
 Boris Brodsky **Dollarization and Monetary Policy in Russia.** 14 p.
- 7/97 Toivo Kuus **Estonia and EMU Prospect.** 24 p.
 Olga Luštšik **The Anatomy of the Tallinn Stock Exchange.** 23 p.
 Riia Arukaevu **Estonian Money Market.** 20 p.

- 1/98 Iikka Korhonen **The Sustainability of Russian Fiscal Policy.** 8 p.
Tatiana Popova - Merja Tekoniemi **Challenges to Reforming Russia's Tax System.** 18 p.
Niina Pautola **Optimal Currency Areas, EMU and the Outlook for Eastern Europe.** 25 p.
- 2/98 Peter Westin **Comparative Advantage and Characteristics of Russia's Trade with the European Union.** 26 p.
Urszula Kosterna **On the Road to the European Union - Some Remarks on Budgetary Performance in Transition Economies.** 31 p.
- 3/98 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1997.** 11 s.
Merja Tekoniemi **Keskuksen ja alueiden välisten suhteiden kehitys Venäjällä 1992-1997.** 10 s.
Niina Pautola **Baltian talouskatsaus 1997.** 11 s.
Merja Tekoniemi **Katsaus Suomen kauppaan IVY-maiden ja Baltian maiden kanssa 1990-1997.** 11 s.
Tom Nordman **Kiinan talouden tila ja ongelmat.** 11 s.
Merja Tekoniemi **Ukrainan talouskatsaus 1997.** 10 s.
Iikka Korhonen **Keski- ja Itä-Euroopan talouskehitys 1997.** 12 s.
- 4/98 Kustaa Äimä **Central Bank Independence in the Baltic Policy.** 30 p.
Iikka Korhonen – Hanna Pesonen **The Short and Variable Lags of Russian Monetary Policy.** 11p.
Hanna Pesonen **Assessing Causal Linkages between the Emerging Stock Markets of Asia and Russia.** 10 p.
- 5/98 Laura Solanko **Issues in Intergovernmental Fiscal Relations – Possible Lessons for Economies in Transition.** 19 p.
Iikka Korhonen **Preliminary Tests on Price Formation and Weak-form Efficiency in Baltic Stock Exchanges.** 7 p.
Iikka Korhonen **A Vector Error Correction Model for Prices, Money, Output, and Interest Rate in Russia.** 12 p.
Tom Nordman **Will China catch the Asian Flu?** 14 p.
- 6/98 Saga Holmberg **Recent Reforms in Information Disclosure and Shareholders' Rights in Russia.** 17 p.
Vladimir R. Evstigneev **Estimating the Opening-Up Shock: an Optimal Portfolio Approach to Would-Be Integration of the C.I.S. Financial Markets.** 39 p.
Laura Solanko – Merja Tekoniemi **Novgorod and Pskov – Examples of How Economic Policy Can Influence Economic Development.** 14 p.
Ülle Lõhmus - Dimitri G. Demekas **An Index of Coincident Economic Indicators for Estonia.** 12p.
- 7/98 Tatyana Popova **Financial-Industrial Groups (FIGs) and Their Roles in the Russian Economy.** 24p.
Mikhail Dmitriyev – Mikhail Matovnikov – Leonid Mikhailov – Lyudmila Sycheva **Russian Stabilization Policy and the Banking Sector, as Reflected in the Portfolios of Moscow Banks in 1995–97.** 29 p.
- 1/99 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1998.** 10 s.
Iikka Korhonen – Seija Lainela **Baltian maat vuonna 1998.** 10 s.
Tom Nordman **Kiinan talouden tila ja näkymät.** 13 s.
Pekka Sutela **Ukrainan talouskatsaus 1998.** 14 s.
Iikka Korhonen **Keski- ja Itä-Euroopan talouskehitys vuonna 1998.** 10 s.